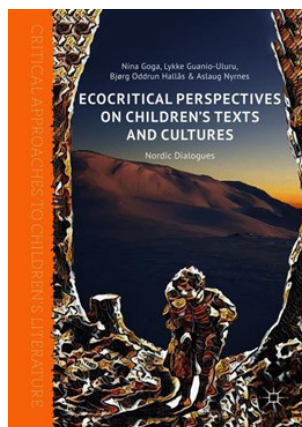

Review/Recension

**NINA GOGA ET AL.
ECOCRITICAL
PERSPECTIVES ON
CHILDREN'S TEXTS
AND CULTURES
Nordic Dialogues**

Cham: Palgrave Macmillan, 2018 (299 s.)

Idag lever vi i den globala uppvärmningens, klimatångestens, flygskammens, men också förnekelsens tid. Våra bilder och berättelser om naturen avspeglar det rådande förhållandet mellan människan och den övriga skapelsen, men kan också forma inställningen till miljön på längre sikt. Vi kan ha berättelser som är rotade i de traditionella livsbetingelser som råder (eller har rått) på en viss plats i en viss tid; vi kan ha berättelser som förutsätter ett fortsatt exploaterande av djur- och naturresurser; vi kan ha skildringar som manar till besinning och förändrad livsföring.

Av särskild vikt i det här sammanhanget är barnlitteraturen, och det av flera skäl. Barn betraktas ofta som synonyma med natur. Barn är inte fullt ut "kultiverade" utan befinner sig närmare det djuriska "naturtillståndet". Barnlitteraturens rika utbud av djurberättelser, av antropomorfism och zoomorfism, är bara ett av många tecken på detta synsätt. Barn är också de som ska ärva jorden, vilket gör frågor om planetens framtid särskilt relevanta för dem. Till sist är ju barnlitteratur överhuvudtaget litteratur som påverkar. De berättelser vi tar del av som barn påverkar oss överlag mer än senare läsefrukter. Barnlitteraturens normerande och inspirerande funktion är oöverträffad, och det gäller även synen på naturen.

Mot den här bakgrunden är det inte förvånande att även barnlitteraturforskningen i allt högre utsträckning kommit att fokusera skärningspunkten natur-litteratur. "Gröna" litteraturstudier och ekokritik har blivit bärande begrepp. Där utsätts litteraturen för ett luft- och miljöombyte: naturen (inte kulturen) blir den betydelsebärande kontexten. Posthumanism – ett annat nyckelbegrepp – anger ett lik-

©2019 Björn Sundmark. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 3.0 Unported License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/>), permitting all non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Citation: Barnboken - tidskrift för barnlitteraturforskning/Barnboken - Journal of Children's Literature Research, Vol. 42, 2019 <http://dx.doi.org/10.14811/clr.v42i0.383>

nande perspektivbyte: människan decentreras och ses som en art av många. Det är en synvända som innebär att människan inte längre förutsätts vara alltings mått, mål och mening. I stället förordas ett allmänt biocentriskt (inte antropocentriskt) förhållningssätt där allt levande anses lika mycket värt. Ett par viktiga monografier i sammanhanget är Kenneth Kidds och Sidney Dobrins *Wild Things. Children's Culture and Ecocriticism* (2004), Alice Currys *Environmental Crisis in Young Adult Literature. A Poetics of Earth* (2013), Zoe Jaques *Children's Literature and the Posthuman. Animal, Environment, Cyborg* (2014), Victoria Flanagans *Technology and Identity in Young Adult Fiction. The Posthuman Subject* (2014); och Amy Ratelles *Animality and Children's Literature and Film* (2015). Och nu, genom forskningsprojektet "Nature in Children's Literature: Landscapes and Beings - Fostering Ecocitizens" (NaChiLit) och den resulterande essäsamlingen *Ecocritical Perspectives on Children's Texts and Cultures. Nordic Dialogues* redigerad av Nina Goga m.fl. kommer det första större (huvudsakligen) nordiska bidraget till det här forskningsfältet.

Antologins övergripande forskningsfråga är: "hur representeras naturen – särskilt den nordiska – i barn- och ungdomslitteraturen?" Anslaget är brett. Givetvis analyseras både ord och bild, liksom narrativ i såväl analoga som digitala medier (story-appar och medietexter). Men här finns också ett kapitel om barns egna utsagor och berättelser om naturen, vilket är ett spännande och intressant grepp.

Forskningsmaterialet i sig är också brett, eller snarare vildvuxet. Det är sannerligen inte bara den nordiska floran och faunan som kommer till användning. Det är katalanska myror, Shaun Tans australiensiska kaniner, Martha Nussbaums estetik, tyska landskapsappar, posthumana barndjur, och Ted Hughes havspoesi för barn. Det är spännande och bra det också, men det försvagar ansatsen att fylla tomrummet när det gäller nordisk ekokritisk barnlitteraturforskning, allrahelst som de komparativa inslagen i dessa texter är rätt svagt utvecklade. Här hade till exempel varit intressant att få belägg för (eller mothugg på) föreställningen om det "naturkompetenta" barnet som något särdeles nordiskt. Därmed får läsaren heller inget riktigt tillfredsställande svar på huruvida beskrivningar och representationer av den nordiska naturen liknar och/eller skiljer sig från barnlitteratur från andra delar av världen, en fråga som lyfts inledningsvis.

Boken delas in tematiskt i fem delar med två till fyra kapitel vardera. Underavdelningarna är: etik och estetik, landskap, vegetalistiskt ("vegetal"), djur samt människa. I etik och estetik-delen analyserar bland annat Marianne Røskeland Svein Nyhus bilderbok *Sånt som er*

(2010). Det som är uppfriskande med hennes läsning är sättet på vilket hon visar att ekokritik handlar om ett barnets (och människans) förhållningssätt till *hela* tillvaron, inte bara till miljöfrågor. I landskapsdelen vill jag särskilt lyfta fram Ahmed Khateeb's text om Stian Holes bilderbokstrilogi om Garmann (2006–2010), eller Herman som han heter i svensk översättning. Khateeb visar hur Holes landskapsbildning konstruerats på grundval av västerländska naturromantiska idéer och ideal. I samma avdelning vill jag också nämna Aslaug Nyrnes behandling av den nordiska "vinterpastoralen" och hur den är länkad till romantikens tankevärld. Nyrnes kopplar på ett intresseväckande vis samman Rousseaus *Émile* (1762) med Maria Parrs *Tonje Glimmerdal* (2009). I den "vegetala" avdelningen hittar vi Anna Karlskov Skyggebjergs fina läsning av Karen Filskovs "visuella skogspoesi" i *Skoven fra oven* (2015).

För övrigt är ambitionen att de olika antologibidragen metodologiskt och teoretiskt ramar in forskningsfältet med hjälp av en "natur i kulturen-matris" (NatCul). Matrisen består av en horisontell X-axel och vertikal Y-axel som skär varandra vinkelrätt och därmed skapar en så kallad "fyrfältare" hämtad från sociologin. Y-axelns "uppåtpil" pekar mot ett tillstånd av "celebrating nature"; åt andra hållet, riktning nedåt, återfinns "problematizing nature". X-axeln definieras av vänsterlägets "anthropocentric horizon" och högerlägets "ecocentric horizon". Tanken är alltså att barnlitteraturen kan placeras in i fyrfältaren beroende på i vad grad den är antropocentrisk eller inte, och i vilken utsträckning naturen problematiseras eller (okritiskt) omfattas. Alla utom tre av de 17 bidragen använder eller kommenterar åtminstone NatCul-matrisen, vilket dels visar att tillvägagångssättet fyller en funktion, dels skapar enhetlighet och en röd tråd genom framställningen.

Tillsammans skapar de olika bidragen förvisso något av den "nordic dialogue" som förespeglas i bokens underrubrik, men liksom jag saknar ett mer genomarbetat komparativt anslag mellan det nordiska och utomnordiska tycker jag också att det är synd att inte den nordiska dialogen också fått utspelas i de olika kapitlen. På vilket sätt skiljer sig dansk, finsk, svensk och isländsk barnlitteratur när det gäller natursyn, särskilt med avseende på den äldre barnlitteraturen. Går det att se några mönster? Finns det några idealtyper?

Vidare är det få artiklar som diskuterar identitet och ekologi i den här samlingen, något som jag personligen tycker hör till de mer intressanta aspekterna av ämnet. Men en som verkligen gör det är Kaisu Rättyä i texten "Ecological Settings in Text and Pictures". Kapitlet behandlar Tomi Kontios och Elina Warstas *Koira nimeltään Kissa* [En

hund som hetter Katt] från 2015. Här analyseras föredömligt text och bild och samspelet dem emellan, och det sätts i relation till skog och stad, där den förra representerar den traditionellt och nationellt kodade finska barnlitteraturen medan stadsmiljön står för något nytt och annorlunda. Två ekologiska och kulturella (nationella) nischer ställs mot varandra.

Sammantaget ger *Ecocritical Perspectives on Children's Texts and Cultures* ett starkt bidrag till den nordiska och internationella forskningen kring barnlitteratur och miljö. Som synes ger den lust till vidare upptäcktsfärder i den nordiska litteraturen och naturen.

Björn Sundmark
Professor i engelsk litteratur
Malmö universitet